

Har mångfalden en gräns?

Det svenska samhället har de senaste decennierna förändrats. På ont och gott luckras det gamla folkhemmet upp alltmer. Det en gång statsbärande partiets ställning är inte längre självklar, i alla fall inte fullt så dominerande som tidigare, statskyrkan har avskaffats, monopol efter monopol likaså, och kommuner och landsting framstår idag mer och mer som enskilda aktörer inom vård, skola och omsorg. Globaliseringen, in- och utvandring, internet och resor, för att lyfta fram några exempel, har placerat Sverige mitt i världen på ett helt nytt sätt. Inom religionens fält visar forskningen att många människor skyr helhetslösningar. Också religion och andlighet har förvandlats till en livsåskådningarnas marknad, där människor i sann individualistisk anda väljer sådant som tillfredställer; när omständigheterna ändras kan man alltid välja på nytt. Det gamla enhetsamhället tycks ha ersatts av ett slags mångkultur och mångfald.

I en globaliserad värld är en enhetskultur omöjlig. Detta påstående är inte uttryck för en värdering, utan bara ett konstaterande. Alla som vill backa bandet och försöka återskapa gårdagens Sverige är dömda att misslyckas. Denna verklighet delar Svenska kyrkan. Man kan drömma om fornstora dagar av statskyrkomonopol, men idag måste det handla om anpassning till en situation där hon är ett samfund bland andra, med i princip lika villkor. Många företrädare för kyrkan har dock svårt att ta in detta nya. Rädslan för att kyrkan inte längre skulle vara relevant får somliga att vilja inkludera i hennes liv och tro också sådant som klart ligger utanför den kristna trons ramar. Sådana mångfaldssträvanden riskerar att leda till synkretism.

Det finns en bred åsiktsmässig konsensus om att mångfald är bra. Mångfalden är en konsekvens av grundläggande demokratiska fri- och rättigheter, som yttrande- och religionsfrihet. Dessa rättigheter är det oerhört viktigt att slå vakt om. Samtidigt reser mångfalden svårigheter som också måste belysas. Det är lätt att dras med i en okritisk hyllningskör, men det tjänar knappast den goda saken. Också det som är gott kan nämligen ha en baksida, och det gäller även yttrande- och religionsfriheten.

Det saknas idag en *via media*, en sansad röst som i grunden är positiv till mångfald, men som samtidigt erkänner problemen. Debatten präglas istället helt av ytterligheterna. Å ena sidan finns en rädsla för det som är nytt och annorlunda och en önskan om en återgång till ett äldre Sverige. Där hörs också röster för inskränkningar. Inte sällan riktas dessa mot religioner, som uppfattas som skadliga och som människor måste beskyddas från. Motsatt ståndpunkt intar den månghövdade hyllningskören, inte minst i media och politik, som istället förhåller sig till synes helt okritisk till all mångfald.

Riktigt ihåligt och självmotsägande blir det när politiska och religiösa ledare först sjunger mångfaldens lov för att i nästa andetag förklara vilka grupper som utgör ett hot mot mångfalden, och därför måste isoleras och bekämpas. Grupp ställs mot grupp, och ibland förefaller det oklart om det är människan eller åsikten som ska bekämpas. Nyligen deltog Svenska kyrkans församlingar i Jönköping i en aktion mot politiskt extrema krafter. De senare

utnyttjade, efter att i laga ordning inhämtat polisens tillstånd, sin demokratiska rättighet att fritt yttra sin mening genom att demonstrera. I ett försök till avståndstagande beslutade församlingar i Jönköping att ringa i kyrkklockorna. Problemet är då, att lika mycket som denna aktion uttrycker ett – i högsta grad rättmätigt – avståndstagande från de politiskt extremas åsikter, lika mycket innebär denna aktion ett ifrågasättande av deras demokratiska rättigheter. Denna typ av ogenomtänkta aktioner är inte kyrkans uppgift, ty de förenklar det som är komplext. Istället bör kyrkan bidra till att problematisera frågeställningarna.

Det aktuella fallet reser två frågor. Den första rör demokratins roll, den andra mångfaldens eventuella gränser. Demokrati är, hävdade Winston Churchill, ett uruselt system, men det bästa vi hittills har provat. Uttalandet innebär ett balanserat sätt att se på demokratin: det är ett dåligt och farligt system, men vi har inget bättre. Man får aldrig förlora ur minnet, att det var demokratin som möjliggjorde Adolf Hitlers väg till makten, och det finns inga garantier för att något likartat inte sker igen; jfr dagens Ungern. I många europeiska stater har mer eller mindre extrema politiska partier stort väljarstöd – det är alltså inte självklart att utbildning och välstånd säkrar demokratin från oönskade bakslag.

Det är komplicerat att hävda en helt oreserverad mångfald. En sådan syn förutsätter en fullkomlig relativism där det i sak inte går att värdera olika, att skilja människofientliga krafter och idéer från de livsbejakande och goda. Ett sådant samhälle är värde-löst.

För en tid sedan inleddes en medial kampanj med rubriken »Vi gillar olika». Det är vackert, men problemet är kampanjens inriktning: genom att lika mycket vända sig mot vissa grupper och åsikter, kommer den att hävda en olikhetens och mångfaldens gräns. Det är i längden knappast trovärdigt att hävda en mångfald som man sedan i praxis ägnar stor energi åt att begränsa. Mångfaldens främsta förkämpar tycks misstro just demokratin. Varför måste man annars eliminera grupper och åsikter från det demokratiska samtalet? Denna metod ser vi många exempel på också i Svenska kyrkan. Man talar om mångfald och respekt, men utmönstringsmekanismerna görs hela tiden alltmer finkalibrerade.

Studerar man debatten om kultur och mångfald, argumenten för och emot, tycks faktiskt flertalet hävda att mångfalden har en gräns – skillnaden är att vissa erkänner att de har denna uppfattning, andra gör det inte. Är det inte i själva verket denna självblinda hållning som är ett hot mot demokratin? Var går då gränsen för när en sådan gräns innebär inskränkningar i demokratiska rättigheter, och vem ska dra den?

Dessa frågor är betydelsefulla och rör hela samhället, inte minst det civila, som är så mycket mer än stat, kommun och landsting, och som bland annat också inbegriper kyrkor och religioner. Det är i själva verket här som Svenska kyrkan, andra kyrkor och samfund, men också andra religioner, tillsammans har viktiga och nödvändiga bidrag att ge. Det är i denna diskussion, i det långsiktiga arbetet för den goda mångfalden, som kyrkan har en uppgift och kallelse, inte i kortsiktiga och dåligt genomtänkta politiska aktioner.